

або з великими зіницями); *глибокий погляд* (дуже виразний, вдумливий погляд); *бити глибокі поклони; до глибокого снігу; залишити (лишити, залишити, лишити) глибокий слід у душі; мов (наче) рак на мілкому; сісти, мов рак на мілкому; плавати на мілкому*. Виступаючи компонентом фразеологізмів, протиставні параметричні прикметники десемантизуються та втрачають антонімічні властивості.

Отже, максимальна протилежність для кожного конкретного вживання залежить від характеру семантики слів та їх сполучуваності. Можна стверджувати, що члени антонімічної пари завжди виступають як співвідносні, симетричні поняття. Антонімічні відношення між прикметниками ґрунтуються на засадах семантичної валентності. Їх можна ідентифікувати у відповідних контекстах, тому що план змісту будь-якої лексичної одиниці реалізується не ізольовано, а в безпосередніх зв'язках з іншими лексемами у межах речення, висловлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інтегрована лексикографічна система "Словники України (Словозміна. Транскрипція. Фразеологія. Синонімія. Антонімія)" / В.А. Широков, О.Г. Рабулець, І.В. Шевченко, О.М. Костишин, К.М. Якименко; Національна академія наук України; Український мовно-інформаційний фонд. – К.: В-во "Довіра", 2001 – 2003. – Електронне джерело.
2. Полога Л.М. Словник антонімів української мови / За ред. Л.С. Паламарчука. – 2-е вид., доп. і випр. – К.: Довіра, 2001. – 275 с. – (Словники України).
3. Словник української мови: В 11 томах. – Т. I – XI. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980.
4. Щєбליкіна Т.А. Роль параметричних прикметників з просторовою семантикою у формуванні лінгвального образу світу: Дис. ...канд. філол. наук: 10.02.01 / Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди. – Харків, 2001. – 169 с.

The article deals with the research of antonymous relations between qualitative adjectives, revealing the specific character of development and functioning (parallel or unparallel) of opposite relations between the members of antonymous pairs.

Key words: antonymy, antonymous relations, qualitative adjectives, lexical and semantic group, semantic analysis, antonymous pair, paradigmatic characteristics, syntagmatic characteristics.

І. Ю. Давиденко

ДУХ І ДУША ЯК КОНЦЕПТИ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ

У статті розглянуто особливості реалізації концептів 'дух' і 'душа' в українській мовній картині світу. Зроблено порівняльний аналіз понять *дух* і *душа* як філософських концептів.

Ключові слова: концепт, мовна картина світу.

Стаття присвячена дослідженню проблеми функціонування концептів „душа” та „дух” у мовній картині світу українців.

Концепти, що належать до унікальних понять етнічної культури, є не лише невід’ємною складовою національних культур, а вони й дотепер, за словами А. Вежицької, „постійно виникають у повсякденному мовному спілкуванні” [2, 33].

Поняття „концепт” у науковій літературі отримує різні потлумачення.

Л. Чернейко розуміє концепт „як складну сукупність знань, що містить не тільки інформацію про відображений об’єкт, але й образні схеми, які існують в колективному несвідомому, крізь призму яких сприймається той або інший об’єкт” [15, 75]. У Ю. Степанова зустрічаємо визначення концепту як : „згустка культури у свідомості людини: те, через що культура входить у ментальний світ людини... і те, за допомогою чого людина – пересічна, звичайна людина – сама входить у культуру, а в деяких випадках і впливає на неї” [10, 40].

Головною ідеєю статті є розуміння концепту, як поняття, що концентровано виражає ментальні особливості людини в тій чи іншій культурі, передає сукупність людських знань про світ, його оцінку, супровідні асоціації тощо.

Мета статті – з’ясувати загальні уявлення людини про душу й дух, які закріплені в українській мові і складають важливу частину української мовної картини світу.

В рамках статті зроблено спробу порівняти поняття *дух* і *душа* як філософсько-духовні концепти.

І поняття *дух*, і поняття *душа*, є надзвичайно складними номінаціями, що конденсують багато значень, а тому є об’єктами дослідження різних наук: релігієзнавства, філософії, психології, етики, міфології, які також дають нам додаткову інформацію, уявлення про *дух* і *душу*, як центральні поняття духовного світу людини.

Лінгвістичні словники подають нам такі тлумачення поняття 'дух':

1. Внутрішній стан, моральна сила колективу.
2. За релігійними уявленнями – безсмертна нематеріальна основа в людині, що становить суть її життя і відрізняє від тварини; душа.
3. Психічні здібності, свідомість, мислення.
4. розм. Процес удихання й видихання повітря; дихання [7, 627]

Серед тлумачень поняття 'душа' можна виділити наступні:

1. Внутрішній психічний світ людини з її настроями, переживаннями та почуттями.
2. За релігійними уявленнями – безсмертна нематеріальна основа в людині, що становить суть її життя, є джерелом психічних явищ і відрізняє її від тварини.
3. Сукупність рис, якостей, властивих певній особі.
4. перен. Центральна фігура чого-небудь.
5. Заглибина в нижній передній частині ший [7,629]

Уявлення про *дух* – одне з раних, воно існувало, скоріш за все, уже в епоху архаїчних релігійних форм фетишизму, тотемізму, анімізму, магії.

З погляду **релігії** *дух* (лат. *animus* – образ думок, *дух*; *anima* – животворний *дух*, життєва сила; *spiritus* – подих, *дух*, *життя*) – універсальний концепт, у якого наявний цілий спектр значень: *абсолют*, безплотна надзвичайна істота, частка божества в людині, яка домінує над *душею* й тілом, внутрішня (моральна) сила, істинний смисл і т.д. [8, 322]

У **християнстві** *дух* розглядають як третю іпостась Трійці („Святий *Дух*”), що впливає творчу, породжуючи силу Бога-Отця і Бога-Сина. Земним місцем перебуванням цього *духу* є церква та душі праведників [12, 177]. Формується вчення про антропологічний дуалізм, наявності в людській істоті особливої сутності („дуновення *духу* Божого”), яка є не схожою на поняття *душа* й тіло. *Дух* – це, з одного боку, дихання *життя* від Бога у людей та тварин, що зближує поняття *духу* з *душею*, а з іншого – безсмертний *дух*, який наявний людині, але не тваринам, і який є причиною когнітивних і вольових здібностей [8, 322].

З погляду **філософії** *дух* – потенціал творчої активності, того переходу від стану речей до стану ідей (і навпаки), що постійно здійснюється всередині діяльності. *Дух* характеризує самоздійснення суб'єкта, його здатність відтворювати себе у предметному світі та розпредмечувати цей світ через творчу особистість [12, 177], а також у широкому розумінні слова поняття, яке рівнозначне ідеальному, свідомості, нематеріальному началу, на відміну від матеріального начала; у вузькому розумінні рівнозначне з поняттям „мислення” [4, 217].

У Платона *дух* – це „світова *душа*”; Плотин ототожнював його із Логосом, Софією, духовним *життям*; у Аристотеля це – вищий інтелектуальний реєстр *душі*, для античних матеріалістів він не більше ніж розумна частина *душі* [8, 332; 12, 177].

У **міфології** *дух* – безтілесна істота, яка впливає на *життя* людини. *Духи* – це переважно невидимі надприродні явища, які іноді можуть показуватися людині в образах домовика, русалки, мавки, водяника. Вони можуть робити як добро, так і зло, тому їх поділяли на добрих і злих [3, 168].

Ще в давні часи наші предки намагалися зрозуміти сутність поняття „*душа*”. Одні з найперших уявлень про *душу* у них формуються в межах анімістичного світогляду, осердям якого є ідея про одушевленість усіх явищ природи. Відповідно до цього вони вірили в те, що природа також мала *душу*, хоча й не таку якісну, як людина. З цим пов'язано теж вчення про метемпсихоз, згідно з яким *душа* після смерті може переселятися в нові тіла, причому як у людські, так і в тіла інших живих істот.

Аристотель, наприклад, вважав, що в зірках також наявна *душа*, ділив *душу* на „розумну”(людську) та „чуттєву”(тваринну), а також вважав, що *душа* – активне начало живої істоти, її внутрішнє оформлення [12, 179].

Ще з античних часів *душа* розумілася або як повітря, або як вогонь, або як об'єднання всіх чотирьох елементів. Ці уявлення до сих пір збереглися у мові (*душа горить*, *душа відлітає*).

З погляду **етики** *душа* є носієм певного етичного ідеалу: *чиста душа, забруднювати душу*.

З погляду **міфології** *душа* – це двійник людини за його *життя*, що має риси міфологічного персонажа. За повір'ями наших пращурів, вона „живе” разом з людиною, росте, як і людина, відчуває тепло, холод, біль, радість (*тепло на душі, з холодною душею, душа болить, душа радіє*). [3, 169].

За *життя* людини вона може покидати її тільки уві сні. Після смерті *душа* вилітає з тіла і перебуває біля нього перші три дні аж до закінчення похоронного обряду, а потім ще сорок днів *душа* померлого блукає і тільки потім йде на той світ.

Такою в уяві українців *душа* постає і сьогодні, що підтверджує обряд поховання та поминальні дні після нього, зокрема сорок днів.

З погляду **релігії** під *душею* розуміється дана Богом, безсмертна, безтілесна і незалежна від тіла сутність (природа) людини, активне начало, що, перебуваючи в тілі, визначає індивідуальні здібності та особистість людини, оживляє („одушевляє”) її, а, покидаючи, – приносить смерть, сама ж переселяється у потойбічний світ для вічного *життя* чи в інші істоти [6, 228].

Також з погляду **релігії** *душа* – універсальний концепт, який означає життєву сутність переважно людини (в деяких вченнях тварин і рослин, яка відрізняється від тіла (дихотомія) та *духу* (трихотомія); внутрішній психічний світ людини [8, 325].

Аналізуючи ці значення, можна побачити, що подібні вони лише частково, а багато в чому різняться.

Дух, подібно до *душі*, є носієм *життя*, його також не можна побачити і він так само перебуває десь всередині людини, покидаючи її з останнім подихом. Напр. *випустити дух, дух вийшов – душа вилітає, душа покинула. Нехай, каже, поки не випре з мене дух, хоч раз тобі я поклонюсь* (Гулак-Артемовський). *Всяк думав, що зробила ця бездорожня дівчина людям, що вони збираються її катувати, її, котрій не достає злегка похлинутися, щоб душа вилетіла з тіла* (Мирний).

Наведені вище значення описують *життя* людини як покидання його тіла *духом* чи *душею*, але якщо слово *дух* з таким значенням в мові більше не реалізується, то *душа* має ще цілий ряд сталих виразів, зокрема, *душа втекла, душа відлетіла в небо, душа відійшла до Аїда, душечка відлетіла. Входжу, дивлюсь, а дитинка вже очима поводить. Я до неї кинулась. Воно зітхнуло разочок, і душечка одлетіла* (Вовчок).

Дух не має постійного місця локалізації в тілі людини. Про людину, яка схвильована кажуть, що у неї *душа не на місці*, а *дух*, не маючи постійного місця локалізації, не може бути *не на місці*.

Вмістилищем *душі* у різних народів вважаються різні органи: діафрагма, серце, нирки, очі та навіть п'яти, що також отримує своє відображення у мові. Наприклад, український фразеологізм *душа в п'яти тікає*. Якщо *душа* – це вмістилище, то звідси: *душа порожня, повна чим-небудь*.

Про вмістилище *духу* в науковій літературі не згадується, але в українській мові наявний фразеологізм *дух у п'яти ховається* із тим же значенням, що і фразеологізм *душа в п'яти тікає*.

Кожна людина має унікальну, неповторну душу – скільки людей, стільки є й душ, і тому людей зручно рахувати по душах, а дух, не піддається лічбі. Звідси, якщо вираз *ні душі* означає просто „нікого”, то вираз *ні духу* найчастіше в живій мові українців самостійно не вживається, а вживається лише в стійких сполуках типу *ні слуху, ну духу* і означає „немає ніякої зв'язки про людину”.

Очевидно, що дух, скоріш за все, це якась нематеріальна субстанція, яка оточує душу людини, як певний ореол. Ця субстанція може проходити туди, де людина відсутня фізично, і залишатися там, звідки людина вже пішла, у вигляді згадки про неї [1, 527]. *Щоб духу твого тут не було!* – кажуть тому, кого не бажають бачити в даному конкретному місці, і це означає заборону не лише фізичної присутності, але й найнезначніших нематеріальних слідів людини, бажання знищити навіть згадку про нього. Душа ж, незважаючи на те, що як і дух міститься всередині тіла, залишитися десь без тіла не може, тому в мові відсутній вираз *Щоб душі твоєї тут не було*.

Релігійні уявлення про дух як внутрішню (моральну) силу зустрічаємо у виразах *дух падає, занепадає, занепадати духом, дух піднімається, підноситься. Піднімався дух у в'язні, вони відчували себе людьми, здатними боротися* (Хижняк). Душа людини формує її особистість, будучи вмістилищем думок і почуттів, а дух складає її внутрішній стержень. Тому у війнах одним із головних завдань є *зломити дух* супротивника, після чого він може втратити волю до перемоги або взагалі впасти у відчай. Про людину, в якій не можна зломити дух, кажуть, що вона *сильна духом*. Душа не має моральної сили, тому ми не маємо висловів *душа падає, піднімається, слабка чи сильна*.

Також релігійність накладається на вирази *злий (нечистий, лихий) дух* – „надприродна істота, ворожа людині; біс, чорт” та *бісова (чортова, проклята, окаянна, грішна) душа*. Напр.: *Нимідора слухала молитву; вона сама поїняла віри в тому, що в ній сидить нечистий дух* (Нечуй-Левицький). *І в карцер заходив, як із своїм бесідував, старався отямити окаянну душу* (Гончар).

Можна говорити про те, що дуже мало є контекстів, у яких дух і душа були б взаємозамінні, а в тих конструкціях, у яких можна вжити як одне, так і інше слово, смисл кардинальним чином змінюється. Наприклад, вислів *в душі* вказує на таємні думки людини, а вислів *в дуці* (частіше з запереченням: *не в дуці*) на настрій людини.

Обидва слова-поняття мають спільне походження і обидва пов'язані з диханням. В Словнику синонімів української мови одним із синонімів до слова дух є дихання, наприклад, *забивати дух, переводити дух, прехоплює дух, важким духом дихати. Єремія зітхнув глибоко усіма грудьми і вперше перевів дух* (Нечуй-Левицький) [9,]. *Небо заволоклося сніговими хмарами, рвачкий вітер забивав дух* (Коцюбинський) [13, 298]. Душа, хоча й не так чітко як дух, але теж має відношення до дихання, так, наприклад, вислів *душа відлітає*, можна пов'язувати з диханням, бо за найвищими уявленнями українців душа виходить з тіла з останнім подихом людини.

Ще один синонім слова дух – запах. *Дух запах, щоб і дух не пах (не смердів) Давно уже вона хотіла, Його щоб душка полетіла К чортам, і щоб і дух не пах* (Котляревський). Душа, згідно світогляду українців, не має запаху, тому і не використовуються в мові вислів *душа запахла*.

Душа відповідає більше за чуттєву сферу, а дух за психічні здібності, мисленеву діяльність. Ці відмінності знаходять своє відображення в мові. Наприклад, до вислову *по духу* – спільність поглядів, ідейних переконань, спосіб мислення найбільш буде підходити вислів *до душі* – відповідний чийм-небудь уподобанням, смакам, подобатися. Наче й схожі ці два вислови, але їхня близькість дуже мала, тому що якщо в першому випадку йдеться про спільність поглядів, то у другому – про почуття. *Можна вибрать сина і по духу брата, та не можна рідну матір вибирати* (Симоненко). *Іван Михальчевський був нежонатий. Йому вже минуло двадцять шість років, і він не міг знайти собі дівчину до душі*. (Нечуй-Левицький) [13, 285]. До цієї за значенням групи виразів ще можна віднести фразеологізм *одного духу* – однакових поглядів, переконань людина.

Душа – це перш за все орган почуттів, місце локалізації її емоцій і „високих” бажань, пов'язаних із задоволенням духовних потреб: *душа радіє, душа тішиється, душа тривожиться, душа перевертається, душа нис, щемить, душа поривається, душа тривожиться, душа співає. Буває іноді дивлюся, дивуюсь дивом, і печаль охопить душу* (Шевченко). *Думи душу осідають, і капують сльози* (Шевченко). *В крові горить душа моя* (Сосюра). *Й разом з природою співає душа закохана твоя* (Сосюра).

Це також орган передбачень, за допомогою якого людина може відчувати, що відбудеться в майбутньому, а також те, що було в минулому чи відбувається зараз. Напр.: *Я душею відчуваю, що він повернеться (що він був там, що він живий). І піс в тьмі струмок: лілюні, лю, нінелі... Якимсь передчуттям душа моя тремтить* (Сосюра).

Душа – це орган внутрішнього життя людини, тобто того, що не пов'язано безпосередньо ні з фізіологією, ні з діяльністю інтелекту. Напр.: *В глибині душі він чув, що жінка зробила добре* (Коцюбинський).

Душа – це найцінніше, що є у людини як з погляду „найвищої” анатомії, так і з погляду етики. Людина може робити все можливе для того, щоб його душа відповідала етичним ідеалам. Душа є рівнозначна з особистістю людини, з його внутрішнім „я”, його сутністю. Напр.: *добра, жива, молода, праведна, жсдїбна, бісова, темна, лагідна, самовіддана, щира, закохана душа. Й разом з природою співає душа закохана твоя* (Сосюра). *Лиш одно, одно тривожить мою душу молоду: під твоїм намистом, може, я нічого не знайду* (Сосюра). *Дай мені свій простір і неспокій, Сонцем душу жсдїбну нали!* (Симоненко).

Як осердя свідомого, внутрішнього життя, душа пов'язує людину з вищим духовним началом – це той орган, за допомогою якого людина відчуває містичний, потойбічний світ. При цьому душа – це щось, дане людині Богом, вищим духовним началом. Напр.: *душа тягнулася до Бога, віддати Богу душу, душа відлетіла*.

Дух не є позначенням ніякого внутрішнього органу, він ніяк не функціонує, з ним не асоціюються жодні процеси, про які можна було б сказати, що вони протікають „всередині духу” [5, 20]. Дух – це особлива субстанція. Напр.: вирази *в душі* – *в дуці*. Перший буде означати процеси, які відбуваються всередині, наприклад, *Одиуміти бурі, одсіяти грози*,

тишина і спокій у душі моїй (Сосюра). Другий означатиме або „відповідно до певних вимог, настанов” [13,274], наприклад, *Працювати в душі часу*, або „у настрої (поганому чи доброму)” [13, 274], наприклад, *Він був сьогодні не в душі*.

Дух має запах. *Дух запах, щоб і дух не пах (не смердів) Давно уже вона хотіла, Його щоб душка полетіла К чортам, і щоб і дух не пах* (Котляревський). Душа, згідно світогляду українців, не має запаху, тому і не використовуються в мові вислів *душа запах*.

Дух не є органом почуттів, дух не може тривожитися і радіти, а він є моральною силою людини, тому можна падати духом, а не душено.

Дух не є осердям внутрішнього життя людини, він не ототожнюється з особистістю людини – він менш індивідуальний [5, 20], але він пов’язує людину з вищим духовним началом, з потойбічним світом. Напр.: *дух вискочив*. Дух уявляється як частка єдиного начала, єдиною субстанцією всередині кожної людини, Тому може бути *Тривога огортала душу*, але не може *Тривога огортала дух*.

Можна стверджувати, що на поняття ‘душа’ й ‘дух’ значний вплив має релігійний світогляд українців, і саме в релігійній наповненості цих понять і виявляється їхня схожість, а в мовних конструкціях, на яких не відбивається цей релігійний світогляд, ці обидва слова-поняття, які утворюють концепти ‘душа’ і ‘дух’, не будуть мати нічого спільного.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бульгіна Т.В., Шмелев А.Д. Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики). – М.: Школа «Языки русской культуры», 1997. – 574 с. – (Язык. Семиотика. Культура).
2. Вежицкая А. Язык. Культура. Познание. – М.: Русские словари, 1996. – 416 с.
3. Войткович В.М. Українська міфологія. – К.: Либідь, 2002 – 664 с.
4. Кондрашов В.А. Новейший философский словарь / В.А. Кондрашов, Д.А. Чекалов, В.Н. Копорулина; под общ. ред. А.П. Ярещенко. – Ростов н/Д.: Феникс, 2005. – 672 с. – (Словари).
5. Логический анализ языка. Образ человека в культуре и языке / Отв. ред Н.Д. Арупонова, И.Б. Левонтина. – М.: Издательство «Индирик», 1999. – 424 с.
6. Новейший философский словарь / А.А. Грибанов (сост.); А.И. Мерцалова (ред.). – Минск, 1999. – 896 с.
7. Новый тлумачний словник української мови у 3-х томах. –К.: Аконтіг, 2007. – Т.1. – 926 с.
8. Религиоведение / Энциклопедический словарь. – М.: Академический Проспект, 2006. – 1256 с.
9. Словник синонімів української мови : У 2-х томах / А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк, С.І. Головачук та ін; НАН України Інститут мовознавства імені О.О. Потебні, Інститут української мови. Т.1.: А-Н.– К.: Наукова думка, 2006. – 1028 с.
10. Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры: Опыт исследования. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1997.
11. Урысон Е.В. Проблемы исследования языковой картины мира. Аналогия в семантике / Рос. акад. наук. Ин-т рус. яз. им. В.В. Виноградова. – М.: Языки славянской культуры, 2003. – 224 с.
12. Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук (голова редкол); НАН України Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
13. Фразеологічний словник української мови у 2-х книгах.– К.: Наукова думка, 1993. – Книга 1. - 528 с.
14. Фрумкина Р.М. Есть ли у современной лингвистики эпистемология? // Язык и наука конца XX века. – М., 1995. – с. 74 – 117.
15. Чернейко Л.О. Гешпальтная структура абстрактного шимени // НДВШ. Физиологические науки. – 1995. - №4. – с. 75.

In this article the function peculiarities of soul and spirit concepts in Ukrainian lingual world picture are considered. The comparative analysis of spirit and soul conceptions as philosophical concepts are given.

Key words: concept, lingual world picture.

В. В. Денисюк

ФРАЗЕОЛОГІЧНА СИСТЕМА ДІЛОВОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ГЕТЬМАНЩИНИ XVIII ст.

Фразеологічний фонд української мови формувався протягом багатьох століть. Однак дослідження української діакронної фразеології репрезентовано, порівняно з іншими розділами лінгвістики, ще незначною кількістю наукових розвідок (див. праці Л. І. Коломієць, Ф. Є. Ткача, Л. І. Батюк, А. І. Генсборського, М. М. Онишкевича, О. С. Юрченка, О. О. Суховій, І. В. Черевко, В. В. Денисюка). На важливості вивчення фразеології в історичному аспекті свого часу наголошував Л. А. Булаховський, який визначив такі її завдання: «добирати різний матеріал, здатний кинути світло на походження, семантико-побутові корені певних фразеологізмів і дати конкретне пояснення, коли, де та як той або інший вираз набув пізнішого свого, вже безпосередньо не зрозумілого, значення, що з ним обертається в мові як належний їй фразеологізм» [2, 68]. В. М. Мокієнко завдання діакронної фразеології вбачає в системному охопленні найрізноманітнішого матеріалу, врахуванні лінгвальних і екстралінгвальних фактів, залученні широких генетичних і типологічних паралелей [9, 2]. Перед дослідниками української історичної фразеології на часі головним є збирання та систематизація фразеологічних одиниць, засвідчених писемними пам'ятками різних століть, що дасть змогу укласти картотеку (емпірична база для подальших наукових розвідок) і дозволить створити історико-етимологічний словник фразеологізмів української мови (на зразок історико-етимологічного «Словаря русской фразеологии»).

У нашій статті проаналізуємо фразеологічну систему ділової документації Гетьманщини XVIII ст., яка, як стверджує В. Й. Горобець, «не досліджена в жанрово-стилістичному аспекті» [3, 23]. Як відомо, діловий стиль характеризується чіткістю, регламентованістю, точністю, строгістю у відборі лексичних одиниць та конкретики їх семантики, відтворюваністю ситуації (відповідно – й певних текстових елементів). Ділова фразеологія XIV – першої половини XVII ст. була об'єктом лінгвістичних зацікавлень Л. І. Коломієць [5; 6]. Аналіз писемних текстів дозволив дослідниці зробити висновок, що визначальною рисою ділового стилю є «відсутність образно-експресивної фразеології, деяка насиченість термінологічними словосполученнями, які використовуються часто не тільки як спеціальні терміни, але і як загальнолітературні вирази. Імовірно, що вони входили в лексико-фразеологічний фонд старої української мови,